

1 Lisäselvitykset sosiaaliturvaa koskevalle jaostolle 22.5.23

Tähän muistioon linkittyvät erilliset muistiot, jossa kommentoidaan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen uudistamista.

- Työmarkkinatuen uudistaminen
- Toimeentulotuen uudistaminen
- Työmarkkinatuen kielitaitovaatimus

2 Asumistukien kokonaisuus

- Talousvaikutus
- työllisyysvaikutus (VM ottaa kantaa tähän)
- etuusvaikutus (perhe 2 aikuista ja 2 lasta, alle 25v yksin asuva).

Hallitus toteuttaa asumistuen kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on tukien kohdistuminen tukea eniten tarvitseville ryhmille.

Yleisestä asumistuesta poistetaan 300 euron ansiotulovähennys. Yleisen asumistuen perusomavastuu korotetaan 42 %:sta 50 %:iin. Asumistuen kuntaryhmät 1 ja 2 yhtenäistetään tasolle 3. Taso 4 säilytetään.

Toimeentulotuen perusosaan sisällytetään viiden prosentin omavastuu toimeentulotuen asiakkaan tarpeellisten suuruisten asumismenojen määrästä.

Yleisessä asumistuessa vaikuttaa jatkossa 10 000 € varallisuusraja. Ylittävästä osasta lasketaan 15 prosenttia huomioitaviin vuosituloihin, eli 1,25 prosenttia lasketaan kuukausituloihin. Varallisuuteen ei lasketa mukaan tuottamatonta omaisuutta, kuten autoa, omassa käytössä oleva kiinteistöä tai kesämökkiä.

Perustoimeentulotuen asumismenoihin toteutetaan 5% omavastuuosuus.

Selvitetään ja kehitetään opiskelijoiden yleisen asumistuen rinnalle yhteisasumisesta suosiva ja taloudellisesti houkutteleva vaihtoehto.

Ao. taulukossa on esitetty vaikutukset yleisen asumistuen ja perustoimeentulotuen menoihin. Mahdollisia vaikutuksia hyvinvointialueiden täydentävään toimeentulotukeen taulukko ei sisällä. Taulukossa on esitetty vaikutukset sekä siten, että muutos koskee myös opiskelijoita, että siten, että opiskelijat on rajattu ulkopuolelle. Jos opiskelijoille luotaisiin erillinen järjestelmä, sen vaikutukset tulisivat siis ilman opiskelijoita laskettujen vaikutusten päälle.

Lisäksi on laskettu kokonaisuuden vaikutus ilman kuntaryhmien yhtenäistämistä.

	Yleinen asumistuki	Toimeentulo- tuki	Yhteensä
Ylatin suojaosan poisto, ylatin peruosomavastuuprosentti 50%, totun asumismenoihin 5% omavastuu	-190 000 000	-19 000 000	-209 000 000
Ylatin suojaosan poisto, ylatin peruosomavastuuprosentti 50%, totun asumismenoihin 5% omavastuu, ilman opiskelijoita	-140 000 000	-21 000 000	-161 000 000
Ylatin suojaosan poisto, ylatin peruosomavastuuprosentti 50%, ylatin kuntaryhmien laskeminen, totun asumismenoihin 5% omavastuu	-290 000 000	15 000 000	-275 000 000
Ylatin suojaosan poisto, ylatin peruosomavastuuprosentti 50%, ylatin kuntaryhmien laskeminen, totun asumismenoihin 5% omavastuu, ilman opiskelijoita	-210 000 000	9 000 000	-201 000 000

Varallisuusehdon asettamista ei voitu arvioida osana tätä kokonaisuutta, mutta voidaan arvioida, että sen vaikutus olisi osana yhteisvaikutuksia hieman pienempi kuin aiemmin arvioitu 19 miljoonan säästö. Tällöin pyydetyn kokonaisuuden yhteisvaikutus yleisessä asumistuessa ja toimeentulotuessa olisi reilun 290 miljoonan säästö.

Toimeentulotuen perusosaan siirrettävä 5%:n osuus asumismenoista

Muutos tuottaisi Kelan maksamaan toimeentulotukeen noin 40 miljoonan eurojen säästöt, josta puolet kohdistuu kuntatalouteen. Muutos kuitenkin lisäisi hyvinvointialueiden hoitaman täydentävän toimeentulotuen hakijamääriä ja kustannuksia. Koska kyse on perusosan tason alentamisesta, on huomioitava perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä koskevat periaatteet sekä heikennyskieltovaikutus. Tätä on tarkemmin käsitelty liitteenä olevassa muistiossa Toimeentulotuen uudistaminen.

Muita vaikutuksia:

Koska asumisen kustannuksia ei korvattaisi samassa mittakaavassa perustoimeentulotuessa, asiakkaat hakisivat tukea nykyistä useammin hyvinvointialueilta täydentävänä toimeentulotukena. Asumista tuettaisiin nykyistä useammasta järjestelmästä. Tämä lisäisi hyvinvointialueen kustannuksia sekä etuusmenoina, että lisähenkilöstön rekrytointipaineen takia.

Toimeentulotuen saajissa myös varsin paljon henkilöitä, joiden taloudellinen toimintakyky on heikentynyt sairauden, elämänhallinnan haasteiden, ylivelkaantumisen, riippuvuuksien tai muiden syiden vuoksi. Toimeentulotuella voidaan turvata asiakkaiden asumista parhaiten tilanteessa, jossa vuokranmaksun seuranta tapahtuu yhden viranomaisen toimesta ja myös myönnetty tuki voidaan perustellusta syystä ohjata suoraan vuokranantajalle. Tällä on vaikutusta mm. asunnottomuuden ehkäisyssä.

Toimeentulotuen saajien vuokranmaksuvaikeuksien, vuokravelkojen ja häätöjen lisääntyminen. Häätöjen lisääntyminen aiheuttaisi tilapäismajoitustarpeen ja muiden sosiaalihuollon

interventioiden tarpeen kasvua hyvinvointialueille. Häädön hinta on tuoreen selvityksen mukaan keskimäärin 6300 e.

Uudistus kohdistuisi hyvin epätasa-arvoisesti eri puolilla Suomea asuviin vähävaraisiin kansalaisiin, mikä mm. oli yksi syy, miksi omavastuu aikanaan poistettiin. Suurten kaupunkien ja niiden ympäristökuntien asukkaat joutuisivat karsimaan muusta elämisestään enemmän, kuin pienemmillä paikkakunnilla asuvat.

Asiakkaan asumismenojen kohtuullistaminen kuntakohtaiseen määrään sekä sen jälkeen tehtävä omavastuusuuden vähentäminen summasta olisi päällekkäinen asiakkaan asumismenojen alentamiseen suuntaava kannustin, joka vaikeuttaisi tukipäätöksen ymmärrettävyyttä asiakkaalle.

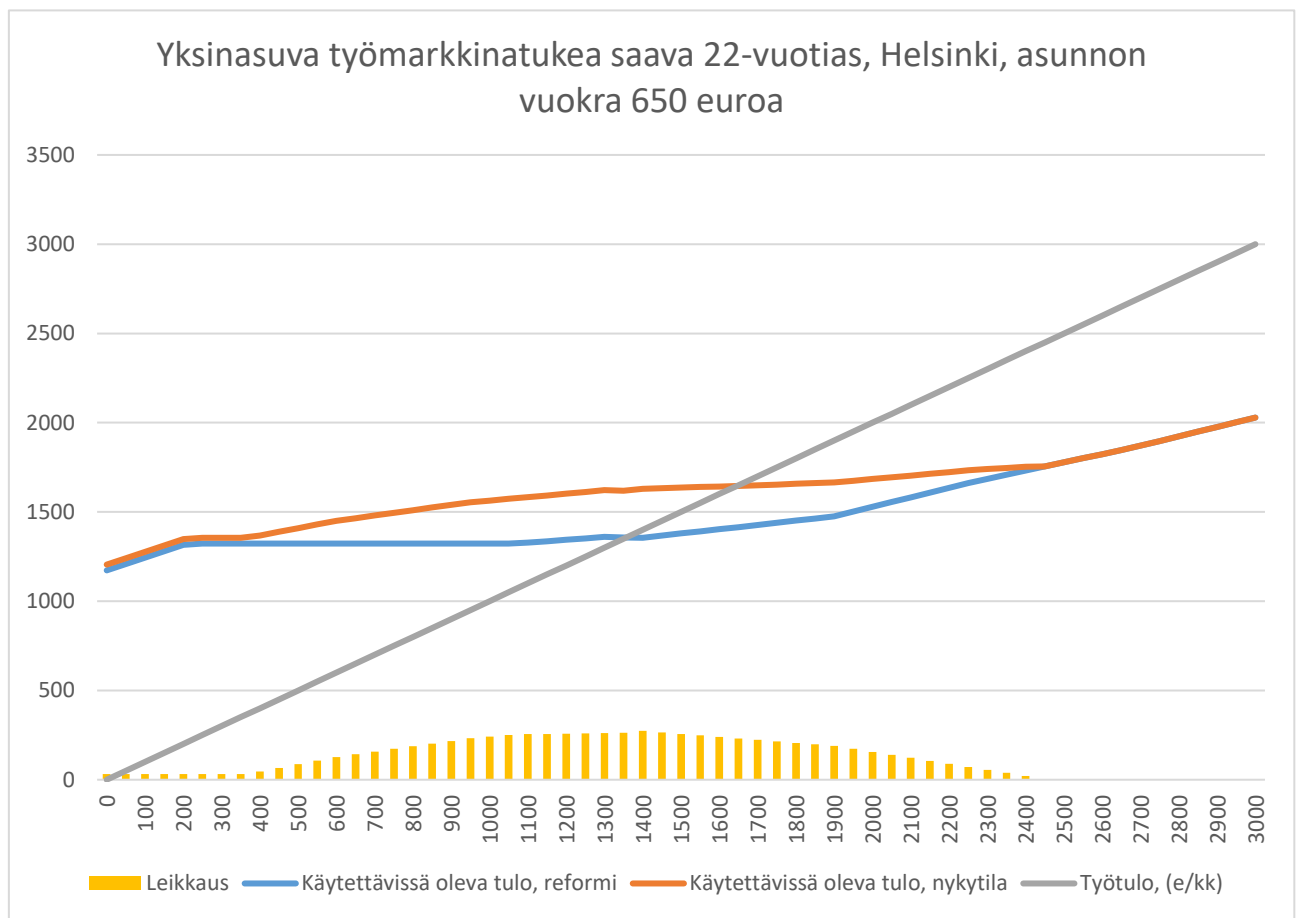
Henkilöstöresurssien lisäämisen tarvetta muodostuisi sekä hyvinvointialueille että Kelaan, jossa asiakkaiden vuokranmaksun seuranta muuttuisi entistä työläämmäksi ja muuttokehotuksia jouduttaisiin antamaan useammin. Täydentävän toimeentulotuen hakemusmäärien kasvu hyvinvointialueilla pakottaisi rekrytoimaan lisää henkilöstöä erityisesti etuuskäsittelijöitä.

Muutos ei olisi luotettavasti perusteltavissa sillä, että asiakkaat näin motivoituisivat hankkimaan edullisemman asunnon – siihen heitä ohjaa jo nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö. Muutos olisi käytännössä toimeentulotuen tason alentaminen. Asumismenojen omavastuun lisääminen perusosalla katettaviin kuluihin heikentäisi vähimmäisturvan tasoa.

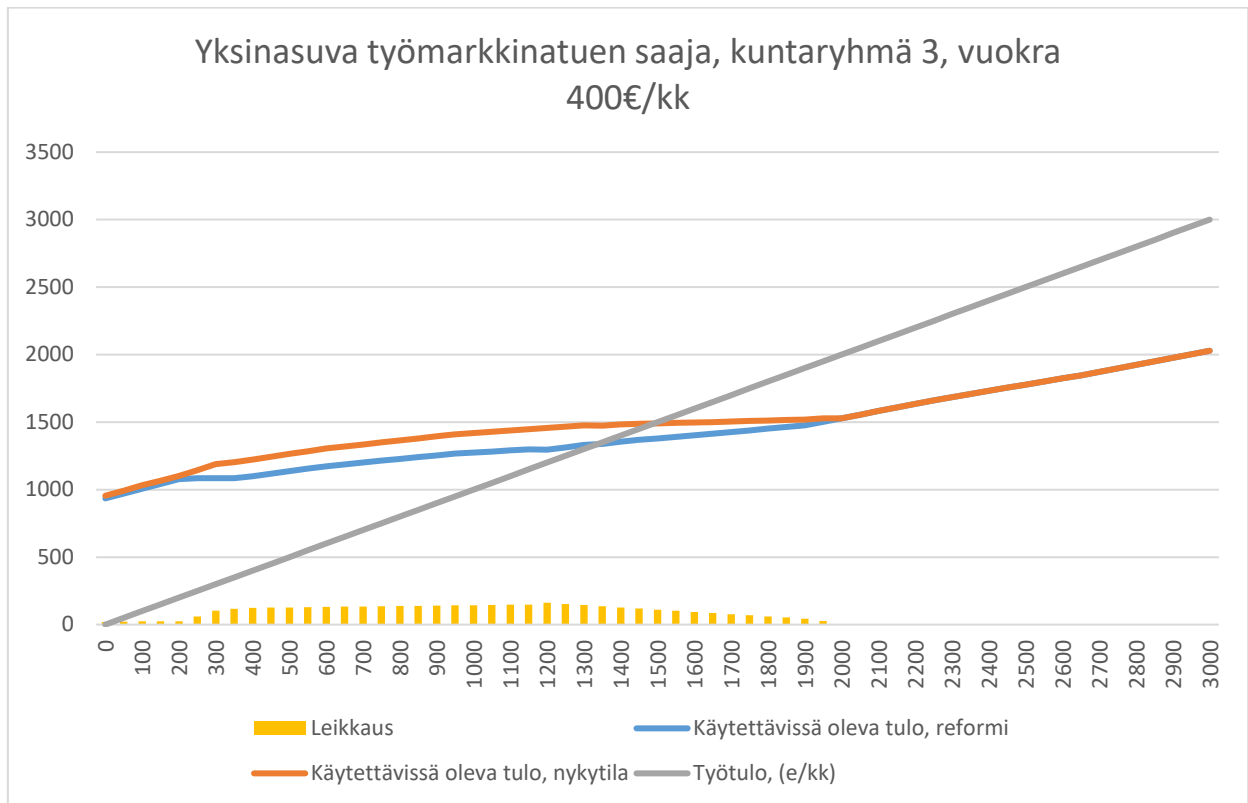
Esimerkkilaskelmia

Alla on pyydetystä kokonaisuudesta esimerkkilaskelmia. Kuvien vaaka-akseli kuvaa ruokakunnan työtuloja. Esimerkkilaskelmissa ei ole otettu huomioon muita asumiskustannuksia kuin vuokra, joskaan niillä ei olisi suurta vaikutusta lopputuloksiin. Esimerkkilaskelmat kuvaavat tilannetta laskennallisesti tilanteessa, jossa henkilö on oikeutettu toimeentulotukeen. Jos henkilö ei ole oikeutettu toimeentulotukeen esimerkiksi varallisuuden vuoksi, tilanne on toinen. Nämä esimerkkilaskelmat eivät myöskään ota huomioon sitä, että tulojen tarkistuspisteet ovat eri etuuksissa eri aikaan, eivätkä ne siten välttämättä vaikuta kuukausitasolla aivan tässä esitetyllä tavalla.

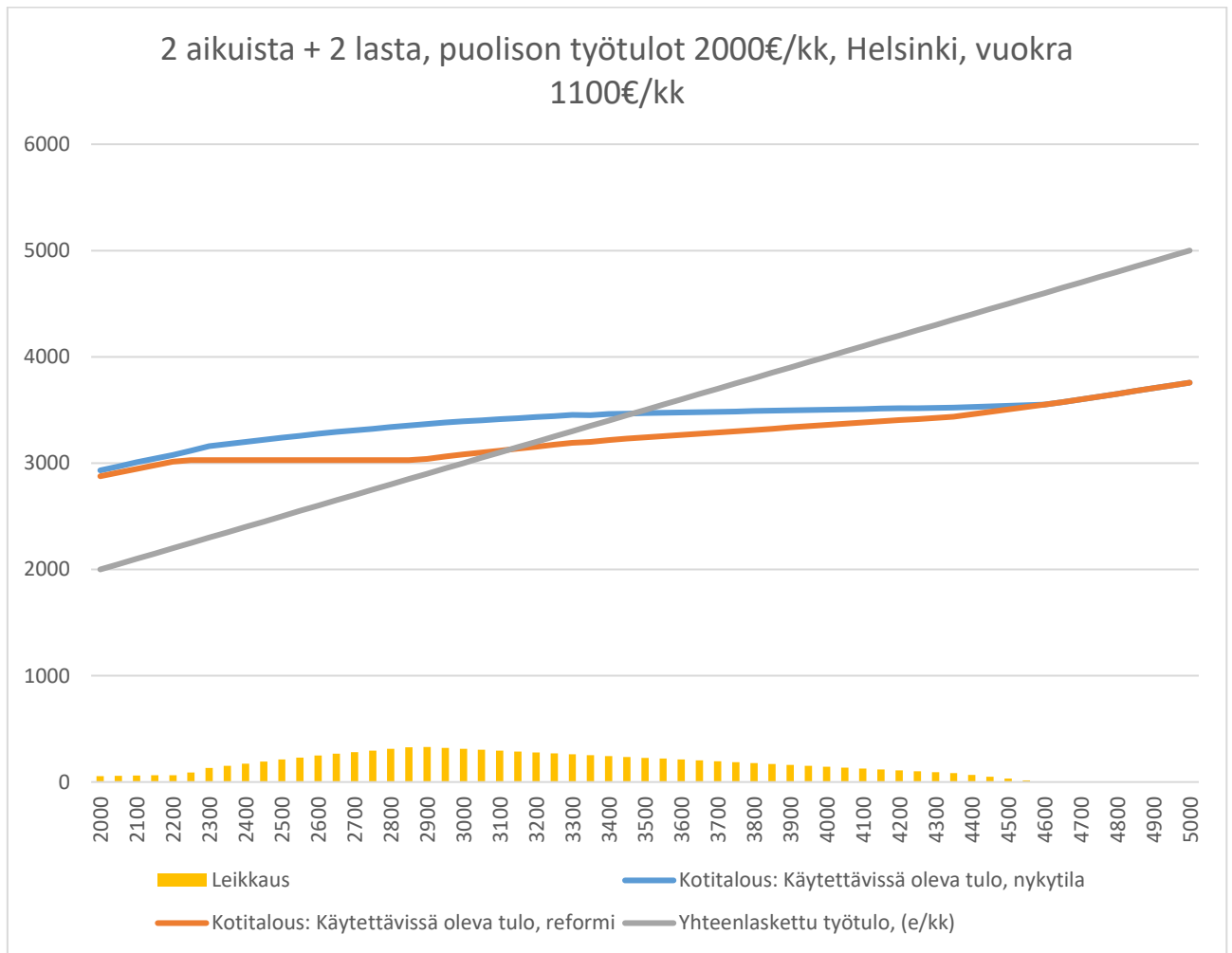
Esimerkkilaskelmien tuloksiin vaikuttavat hyvin voimakkaasti oletukset esimerkiksi asunnon vuokrasta tai puolison työtuloista.

Helsingissä yksinasuvalla työmarkkinatukea saavalla leikkaus olisi suurimmillaan noin 1000-1500 euron kuukausittaisilla työtuloilla. Tällä tulotasolla osa-aikaisesti työskentelevän työmarkkinatuen saajan käteen jäävät tulot tippuisivat yli 250 euroa kuukaudessa. Toimeentulotukea jo valmiiksi saavan henkilön tulot tippuisivat 32,50 euroa kuukaudessa. Toimeentulotukea kuitenkin saisi asumistuen voimakkaan leikkauksen vuoksi vielä paljon nykyistä suuremmillakin tuloilla, mikä aiheuttaisi sen, että alle puolipäiväisen osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenisivät varsin olemattomiksi. Melko harva työmarkkinatuen saaja kuitenkaan saa suojaosan ylittäviä tuloja edes nykyisellään, joten suurimman leikkauksen kohteena olevat tapaukset eivät olisi kovin yleisiä.

Kuntaryhmässä 3 vaikutukset olisivat maltillisempia, ja suurimmat leikkaukset olisivat esimerkkitalanteessa noin 1200 euroa kuukaudessa ansaitsevalla noin 160 euroa. Toimeentulotuen leikkaus olisi 20 euroa.

Muutos lisäisi myös esimerkkilapsiperheen toimeentulotuen tarvetta esimerkkihenkilön pienillä työtuloilla, kun puoliso olisi esim. hyvin pienipalkkaisessa kokoaikatyössä. Leikkaus olisi suurimmillaan, jos henkilö saisi noin 1000 euroa työtuloja kuukaudessa (jolloin puolison kanssa yhteen lasketut bruttotyötulot ovat noin 3000 euroa). Tällöin perheen käteen jäävän tulot vähenisivät reilut 300 euroa verrattuna nykytilaan. Toimeentulotuen leikkaus olisi 55 euroa.

Toimeentulotuen ja työmarkkinatuen uudistaminen

Suomalainen sosiaaliturva perustuu jokaisen oikeuteen saada välttämätön toimeentulo ja huolenpito, jos henkilö ei sitä itse kykene hankkimaan. Samalla sosiaaliturvan tulee rakenteellaan tukea ja kannustaa yksilöä toimimaan työmarkkina-asemansa parantamiseksi. Suomessa myönnetään Pohjoismaihin verrattuna paljon vastikkeetonta toimeentulotukea, joka muodostaa kannustinloukkuja. Muutosten tavoitteena on ohjata työttömiä toimeentulotuelta palveluiden piiriin ja nopeammin kiinni työelämään. Suomi ei voi jäädä jälkeen muista Pohjoismaista, vaan sosiaaliturvan tulee olla työhön kannustavaa.

Muuta osaksi asumistukia:

Lisäksi selvitetään tarve siirtää osa yleisen asumistuen rahoitusvastuusta kunnille.

Tämän selvittäminen vaatii pidempää valmistelua.

Täsmennyksiä

"Täsmennyksiä laskennan pohjaksi

Täsmennän vielä että tähän pitää tehdä ehdotus vuokranormi- taulukosta, jossa kuntaryhmät otetaan keskimääräisinä ja/tai painotettuina jotenkin väestömäärällä ? ei maksimimääräisten kuntien korvauksien mukaan. Lisäksi uusi vuokranormi on asumistuensaajat 50/50 , eli kuten nyt on 60/40 tai yksinasuvilla 70/30.

Esimerkki:

- 1. Helsinki*
- 2. Vantaa, Kauniainen, Espoo - keskiarvo on vuokranormi*
- 3. Oulu Tampere Turku - keskiarvo on vuokranormi*
- 4. 100 kaupunkia - keskiarvo on vuokranormi*
- 5. 200 kuntaa - keskiarvo on vuokranormi*

STM tai VM teki hyvän taulukon jossain kuulemisessa.

Vuokranormin ylittävien kustannuksien toistuva hyväksyminen ei ole tulevaisuudessa mahdollista. Eli hakemus nro. 1 voi ylittää, seuraavan kuukauden hakemus on jo käytännössä pitää noudattaa vuokranormia. Ensisijaisesti on ohjattava työssäkäyntialueelta hakemaan normin alittava asunto, tai maksettava itse perusosastaan ylittävät kustannukset. Erytistilanteissa (lapsiperheet yms.) ylimääräiset kustannukset on haettava hyvinvointialueen täydentävästä ja ehkäisevästä tuesta.

Tämän laskeminen ja määrittely ei ollut tällä aikataululla mahdollista, mutta asia on selvittelyssä.

Ehdotuksen toteuttamisen mahdollisuuksista

Edelleen jaottelu on varsin karkealla tasolla. Isoimpien kaupunkien ulkopuolella on hyvin erilaisen vuokratason kaupunkeja, samoin kunnissa on valtavat erot asumismenojen hinnassa. Tulisi tarkastella erikseen kehyskuntia ja maaseutumaisia kuntia. Osassa kuntia on merkittävästi korkeampi vuokrataso kuin joissain kaupungeissa (vrt. Sipoo ja Kouvola). Nykyisellään tasot 1 ja 2 ovat jo samoja, joten siltä osin malli lisäisi tasoja sinne, missä niitä ei nykyisellään ole.

Nykyisissä rajoissa on joitain epätarkoituksenmukaisia eroja, joiden yksinkertaistaminen on kannatettavaa. Tällä hetkellä rajat määritellään ohjeellisina Kelassa sen toimeenpanoa varten. Mikäli rajoille annettaisiin aikaisempaa isompi painoarvo, niistä voi olla tarpeen säätää lain tasolla. Tuolloin tulisi kyetä perustelemaan, millä perusteella erilaiset tasot määräytyvät. Yksilökohtaisen harkinnan poistaminen Kelasta ei olisi kokonaisuuden kannalta kustannuksia säästävä eikä lainsäädännöllisesti helppo tehtävä. Tästä on tarkempaa oikeudellista pohdintaa erillisessä muistiossa Toimeentulotuen uudistaminen.

Kela arvioi, minkä verran laskennallisesti tästä saataisiin säästöä. Kelasta ei ehditty tällä aikataululla sitä saada, eikä pyytää arvioita sitä, kuinka paljon muuttokehotusharkinta lisääntyisi ja

vaatisi henkilöstöresursseja. Kaiken kaikkiaan ns. vuokranormeissa olisi hyvä pyrkiä tasoon, joka ei aiheuttaisi merkittävää lisäystä Kelan toimeenpanossa tehtäville muuttokehotuksille. Vaikka tavoitteena on ohjata ihmisiä edullisempiin asuntoihin, asiakkaiden mahdollisuudet saada edullisempia asuntoja ovat rajalliset. Käytännössä siis perustoimeentulotuesta säästävät etuusmenot siirtyisivät hyvinvointialueille, kuten aiemmin mainitussa muistiossa selvennetään. Kuntien mahdollisuudet tarjota edullista asumista eivät lisäänty ilman panostusta kohtuuhintaisen asumisen rakentamiseen niille alueille, joille muuttopaine kohdistuu. Asumiseen kohdistuva yleinen hintapaine (energian ja korkojen hinnannousu) näkyy myös arava-kohteiden hinnan nousuna.

Lääkekorvausjärjestelmä tarkoittaa käytännössä leikkausta toimeentulotuella korvattaviin lääkkeisiin kuten kannabikseen, sellaisia joita ei nykyisen virallisen järjestelmän kautta korvata.

- Kts. Toimeentulotuen uudistaminen muistio

Kiinteän omaisuuden katsominen toimeentulotuessa tuloina, pitäisi tehdä jokin malli joka kiristää nykytilaa, mutta esim. yksittäistä kesämökkiä ei tarvitsisi heti myydä.

- Kts. Toimeentulotuen uudistaminen muistio

Palvelutarve tulee kasvamaan, kun tehokas aktivointi ja motivointi palveluiden piiriin tapahtuu tukia leikkaamalla, mutta palvelutarpeen kasvatus tapahtuu siten että järjestelmän sisällä tehdään uudistusta, jossa palveluita uudistetaan toimimaan järkevämmiin. Näitä on tietty lähes mahdoton arvioida. ”

- Kts. Toimeentulotuen uudistaminen muistio